

Lausuntopyyntö 30.4.2020 VN/1985/2020-OKM-1

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI OPPIVELVOLLISUUSLAIKSI JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Uusi oppivelvollisuuslaki on suunniteltu astumaan voimaan 1.8.2021. Me Pohjois-Savon etsivää nuorisotyötä tekevät työntekijät koemme aikataulun liian kiireiseksi. Kiireisen aikataulun vuoksi on suuri riski, että lakiin tulee kohtia, joilla on vakavia vaikutuksia syrjäseudun nuorten tulevaisuuteen, syrjäytymisriskin ja näköalattomuuden kasvamiseen sekä merkittäviä taloudellisia vaikutuksia pienille kunnille ja koulutuksen järjestäjille. Kuntien on pystyttävä ennakoimaan lain aiheuttamia muutoksia ja varautumaan henkilöstöjärjestelyihin. Koemme, että kiireinen vauhti, jolla lakia valmistellaan yhdessä vähäisen tiedottamisen sekä julkisen keskustelun järjestäminen ovat huono tapa hoitaa lakiuudistus. Haluamme näin ollen tuoda lainsäätäjien tietoon näkemyksemme kentältä, nuorten keskuudesta ja osoittaa huolestumme. Pyydämme, että tälle lakiuudistukselle annettaisiin aikaa ja kuunneltaisiin meitä, jotka teemme nuorten kanssa töitä. Annettaisiin arvo sille ammattitaidolle, jota meidän maassamme on.

Lakiesityksessä oppivelvollisuutta halutaan laajentaa niin, että se koskee kaikkia perusopetuksen jälkeistä toisen asteen koulutusta. Nuoren täyttäessä 18 vuotta tilanne muuttuu. Perusopetuksen 9. luokan jälkeen oppivelvollisuus toteutetaan lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai perusopetuksen jälkeisissä nivelvaiheen koulutuksissa, kuten valmentava koulutus, 10.luokka tai vapaansivistystyön parissa.

Työskentelemme alueella, jossa on paljon pieniä vähäväkisiä kuntia. Kunnat taistelevat tiukassa taloustilanteessa ja pyrkivät tarjoamaan palveluja kuntalaisille. Etsivä nuorisotyö on lähellä nuoria olevaa työtä, jossa työntekijät ovat aitiopaikalla näkemässä ja kokemassa yhdessä nuorten kanssa elämän kaikki haasteet. Yksi suuri hetki on, kun nuori päättää perusopetuksen ja hakee yhteishaussa jatko-opintoihin. Tässä kohdassa ajatusmaailmat ja näkemykset erkanevat rajusti lainsäätäjien kanssa. Haluamme tuoda konkreettisesti esille ne kohdat, joissa nuoren elämänpolkuun tulee mutkia uudistusten mennessä läpi esitetyllä tavalla.

Me etsivät nuorisotyöntekijät niin Pohjois-Savossa kuin muuallakin Suomessa olemme ihmeissämme, miksi lakiesityksessä ei huomioida jo toimivia ja olemassa olevia toimintarakenteita. Etsivä nuorisotyö on pieni ammattikunta, mutta meitä on likipitään jokaisessa kunnassa. Etsivät nuorisotyöntekijät ovat rautaisia ammattilaisia kohtaamaan nimenomaan nuoren ja kartoittamaan hänelle oikeanlaisia palveluita, ja tuntee oman paikkakunnan palvelut niin, että nuori saa hänelle kuuluvat palvelut ja tuen. Etsivä tarjoavat tukea niin itsestä huolehtimisen kuin yhteiskunnassa toimisen osa-alueilla. Nämä seikat pyydämme ottamaan huomioon lakia säädettäessä. Lainsäätäjien on tärkeä ymmärtää, että etsivän nuorisotyön on oltava jatkossakin nuorelle **vapaaehtoista**, kuten se on ollut tähän asti, loistavin tuloksin ja yksilöä kunnioittaen. Nykyinen järjestelmä on ollut tähän mennessä toimiva, sitä kehitetään koko ajan esimerkiksi laajenevan oppilaitosyhteistyön suuntaan. Lakiuudistuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota toisen asteen opiskelujen laatuun ja taata hyvä opetus nuorelle. Myös opiskelijahuollon kehittäminen tässä yhteydessä on tärkeää.

E erityisen suurena huolenamme on 16 – 18 - vuotiaat nuoret. Heistä on "otettava koppi" ja sen tekee parhaiten etsivä nuorisotyöntekijä, joka mahdollisesti tuntee nuoret perusopetuksen puolelta valmiiksi.

Etsivä ja nuoret ovat voineet kohdata edeltävän kahden vuoden aikana ryhmäytymistilanteissa, kesätyöasioissa ja jatko-opintoihin tehdyillä tutustumiskäynneillä. Nuori on saattanut saada etsivältä tukea läksyjien tekoon, uuden harrastuksen löytämiseen ja koulun käymiseen.

Onko laissa otettu huomioon perustuslakiin pohjautuvat ristiriitaisuudet. Kyseessä on yksilön oikeusasemaan merkittävästi vaikuttava toimenpide, jolla kavennetaan yksilön itsemääräämisoikeutta.

VIKALISTA

1. Oppivelvollisuus koskee nuorta ja hänen tulee hakea opiskelemaan toiselle asteelle perusopetuksen jälkeen. Jos kaikki menee hyvin, nuori saa opiskelupaikan ja aloittaa seuraavana syksynä opinnot. Jos opiskelupaikkaa ei tule, astuu nuoren tueksi mukaan etsivä nuorisotyö. Yhdessä etsivän kanssa nuori kartoittaa lähikuntien opiskelupaikat ja tekee uuden haun. Tässä vaiheessa mukaan ovat tulleet välimatkakysymys, julkisen liikenteen toimimattomuus tai vähäisyys, opiskelupaikan asuntotilanne ja nuoren voimavarat siirtyä 50 - 100km päähän kotoa, jopa alle 16-vuotiaana. Tilannetta ei auta myöskään 10. luokan vaihtoehto tai valmentava koulutus, jos nekin ovat pitkien matkojen päässä. Lakiuudistuksessa on siis oltava huomioituna pitkien välimatkojen Suomi, asumisen tukeminen ja opiskelusta koituvien kulujen kompensointi.

Huoli nousee myös erittäin laajasti nuorten ilman valvontaa toimivista opiskeleuasuntojen lisääntymisten vuoksi, kuinka turvataan kaikille nuorille turvallinen ja päihteetön asuminen. Nyt on jo ollut havaittavissa nuorten päihteiden käytön lisääntyminen anonyymiverkon kautta varsinkin huumausaineiden osalta. Nuorten muotihuume on tällä hetkellä amfetamiini ja metamfetamiini, joka koukuttaa varsin nopeasti. Juuri 16 vuotta täyttänyt nuori on erittäin altis eri houkutuksille. Päihteiden käyttö ei näy välttämättä ensimmäisinä vuosina, vaan riippuvuus syntyy ajan myötä. Kaikki nuoret eivät suinkaan ole vielä peruskoulun jälkeen riittävän kypsiä muuttamaan omilleen. Arkiasioiden hoitamiseen ei välttämättä ole riittäviä valmiuksia, ja tämä voi johtaa taloudellisiin pulmiin, edellä mainittuihin päihdeongelmiin ja/tai eristäytymiseen. On syytä huomioida, että opiskeleuasuntojen lisääminen lisää myös kuntien kulueriä, koska näihin asuntoihin on pystyttävä luomaan valvonta- ja ohjauspalvelut, koska tällä lailla pyritään turvamaan maksuton opiskelu kaikille nuorille.

2. Joidenkin nuorten kanssa on nivelvaiheessa opiskelujen keskeydyttyä pysähdyttävä ja kartoitettava nuoren yksilöllistä kokonaisvaltaista tilannetta. Esiin voi esimerkiksi nousta, että nuori on jotenkuten saanut peruskoulun suoritettua loppuun, koska hänellä on ollut ympärillä tuttu ympäristö ja tutut ihmiset. Nivelvaiheessa (perusopetuksesta toiselle asteelle) siirryttäessä psyykkiset haasteet kasvavat niin isoiksi, että ensin on hoidettava niitä ennen kuin voi edes ajatella opiskelua. Miten laissa huomioidaan nuorten toimintakykyisyys siten, ettei heille tulisi lisäpainetta velvollisuudesta suorittaa oppivelvollisuutta nykyistä vielä pidempään. Tämä on näille nuorille erittäin suuri riski syrjäytyä kokonaan.

Onko otettu huomioon, että tämä lisää sosiaalitoimen kustannuksia? Jos nuorta ei tavoiteta koulun tai kunnan järjestämän yhdyshenkilön kautta, on alle 18-vuotiaasta nuoresta tehtävä lastensuojeluilmoitus. Tämä kuormittaa sosiaalitoimeja valtavasti ja jo nyt ääriarajoilla työskentelevät sosiaaliohjaajat kuormittuvat lisää. Tässä on erittäin suuri riski sille, että lapset ja nuoret, jotka todella tarvitsevat perheolosuhteiden takia akuuttia sosiaalitoimen palvelua, jäävät vaille kunnollista hoivaa ja huolta. Tämä tarkoittaa, että sosiaalitoimen palveluihin on saatava lisää henkilötyövuosia,

jotta kaikkien lasten ja nuorten hyvät elinsuhteet ja niiden edellytysten turvaaminen voidaan taata. Esille siis nousee kysymys, kuka tämän resurssilisäyksen kustantaa?

3. Vakava toimintaa ja nuoren tukemista vaikeuttava tilanne voi syntyä, jos tiedonsiirto siirtyy asuinkuntaan jollekin määrittelemättömälle taholle. Jos nuori ei ole saanut opiskelupaikkaa yhteishaussa, tai hän ei kiinnity toisen asteen opiskeluihin varhaisessa vaiheessa, on tilanteeseen pystyttävä reagoimaan heti. Lakiesityksessä kunnassa määrittelemätön toimija ottaa vastaan ilmoituksen ja on velvollinen olemaan yhteydessä nuoreen ja tarjoamaan ohjausta. Kuitenkin vakiintuneena käytäntönä on ollut, että tieto opiskelupaikkaa ilman jäämisestä tai vaikeuksista opiskeluihin kiinnittymisestä on tullut etsivälle nuorisotyölle.

Etsivä nuorisotyö toimii aina luottamuksellisesti ja huomioi tiedonsiirtoluvat. Kun tieto saavuttaa etsivän, hän on ottanut nuoreen yhteyttä, jos nuori tai hänen huoltajansa ei ole sitä jo tehnyt. Yhteydenoton jälkeen nuori kutsutaan tapaamiseen. Yhteistyö on aina nuorelle vapaaehtoista ja luottamuksellista. Aikuinen on nuorta varten ja valmis yhdessä toimien etsimään nuorelle omaa polkua ja vaihtoehtoja. Etsivä nuorisotyö ei jätä nuorta selviämään tilanteesta yksin, vaan kulkee nuoren tukena ja muutostilanne hoidetaan saattaen vaihtaen, nuoren luvalla. Lähes poikkeuksetta koulun käymättömyydessä on muu syy, kuin koulumotivaation puute. Etsivät nuorisotyöntekijät ovat ammattilaisia selvittämään oikea aikaiset palvelut yhdessä nuoren kanssa, rinnalla kulkien. Mutta miten toimitaan jatkossa? Minne opetuksen järjestäjä lähettää tiedon ja kuka on se henkilö, joka ottaa vastuun, että nuori ei tässä vaiheessa katoa? Syrjäytymisriski kasvaa välittömästi. Kyseessä voi olla myös tilanne, jossa nuori ei ole vielä valmis lähtemään kotoa toiselle paikkakunnalle eikä hänellä ole valmiuksia itsestä huolehtimiseen. Etsivä nuorisotyö huomioi nuoren elämän kaikki osa-alueet ja tukee nuorta omatoimisuuteen. Jos tällaiseen tilanteeseen yhdistetään sanktio, on menetetty kaikki se luottamus ja ne mahdollisuudet, joita etsivällä nuorisotyöllä on tarjota.

4. Useimmissa pienissä kunnissa on jo nyt tehtäväkuvia yhdistetty säästösyistä. Useiden vuosien kokemuksella jo tiedetään, että toisen asteen opinnot keskeyttänyt nuori tarvitsee riittävästi aikaa (tarkoittaa useita, kiireettömiä tapaamisia etenkin alkuvaiheessa), jotta luottamus alkaa rakentua ja nuori uskaltaa kertoa avoimesti toiveistaan ja peloistaan. Kuka ottaa vastuun ohjaamisesta? Minkälainen järjestelmä kuntiin täytyy luoda, jotta nämä kadonneet nuoret löytyvät. Tämä on taas selkeä talouskysymys, kuka maksaa näiden henkilöiden kustannukset? Nyt jo tiukassa taloudellisessa tilanteessa taistelevat kunnat, joutuvat vielä tiukempaan tilanteeseen. Tästä onkin pelkona, että jo olemassa olevia palveluita joudutaan ajamaan alas tai niistä säästämään ja vähentämään, kuten päihdetyö, mielenterveystyö, nuorisotyö ja kolmannen sektorin nuorisotoimijoiden avustustuet, liikuntapalvelut, vapaa sivistystyö jne.

5. 18§ Majoituskorvaus oppivelvolliselle.

Lakiesityksen mukaan majoituskorvausta saisi nuori, jolla on lähimpään toisen asteen koulutukseen matkaa yli 100 km. Tämä eriarvoistaa mielestämme nuoria ja yhdenvertaisuus ei toteudu. Meidän alueellamme useaan oppilaitokseen on alle 100 km, mutta julkiset kulkuneuvot eivät kulje tai yhteydet ovat todella huonoja, jolloin koulupäivät venyvät kohtuuttoman pitkiksi. Lisäksi ongelmana on se, että koulupäivien kesto saattaa olla vain pari tuntia ja pahimmillaan nuori saa tietää vasta kouluun tullessaan, että tunteja on peruttu. Tällöin nuori joutuu odottamaan useita tunteja paluukyytiä. Tämä syö paljon

nuorten motivaatiota opiskeluissa. Kuinka montaa aikuista tällöinen turhauttaisi, jos työt, jotka ovat pitkien välimatkojen päässä, peruuntuisivat?

Huolenamme on myös se, että jatkossakin toiselta asteelta valmistuu nuoria, jotka eivät todellisuudessa tule koskaan työllistymään. Saako jatkossa oppilaitokset valmistuvista nuorista korvauksen, jonka myötä nuoria pusketaan "väkisin" valmistumaan? Vakavana huolena on myös opiskelun keskeyttäminen ja alalta toiselle ajautuminen. Näitä nuoria on tähänkin mennessä ollut valitettavan paljon ja tilanne ei parane lisäämällä lakiin sanktio. Tämä aiheuttaa myös jo tiukassa taloustilanteessa oleville perheille vaikeuksia ja pelkoa velkaantumisesta.

6. 9§ Huoltajan vastuu

Vanhempien sanktiointi, jos nuori ei käy koulussa, tuottaa lisääntyvässä määrin sosioekonomisia ongelmia perheissä. Perheet, kuntien talous ja sosiaalityö ovat jo nyt tilanteessa, jossa yhtään ylimääräistä kuormittavaa asiaa ei tarvita.

Etsivät nuorisotyöntekijät ovat huomanneet, että monella vanhemmalla on paljon tuen tarvetta vanhemmuudessa. Vanhemmat varmasti koettavat tukea nuoriaan kaikin mahdollisin keinoin, jotta nuoret käyvät koulua ja hoitavat opintonsa. Jos nuori päättää 17-vuotiaana, että ei halua opiskella, onko tällöin oikein ja paras vaihtoehto sakottaa vanhempia nuoren valinnasta? Perheen taakka kasvaa paljon, jos toimitaan tällä hetkellä olevien lakien ja lisäksi uuden mukaan: kuvaan astuu lastensuojelulaki ja sosiaalityö, tutkintapyyntö vanhempien edesottamuksista ja sakotus. Meillä Pohjois-Savossa on muutenkin poliisien resurssit todella pienet, eli poliisilla ei ole mahdollista tällä hetkellä sakottaa vanhempia tästä asiasta. Joskus taloustilanne on perheissä tiukka jo valmiiksi ja sanktioinnin myötä perheet joutuvat hakemaan toimeentulotukea, jotta selviävät arjessaan. Mielestämme sanktiointi ei ole tässä kohtaa toimiva, vaan pikemmin tulisi kartoittaa nuorelle ja/tai perheelle tarvittavat tukitoimet.

7. 11§ Ohjaus ja valvonta

*"On myös määriteltävä, miten ohjaus- ja valvontavastuu toteutetaan peruskoulun päättymisen jälkeisen kesän yli siihen saakka, kunnes oppivelvollisen toisen asteen opinnot alkavat. **Kesäkuukaudet ovat tukea tarvitsevien nuorten osalta kriittisiä. Jos ensisijaiset toiveet eivät toteudu, ohjauspalvelut eivät voi olla kesätauolla.** Opetuksen järjestäjän tarkistusvastuu elokuussa opintojen aloittamisesta ei voi olla ainoa keino tarkistaa nuoren tilannetta siirtymävaiheessa"*

Tässä kommentissa ollaan etsivän nuorisotyön ytimessä. Nuoren elämän ja aikaymmärryksen sisällä kesä voi muuttaa asioita paljon. Jos nuoreen ei olla heti yhteydessä, kun tieto ilman opiskelupaikkaa jäämisestä tulee, hän katoaa. Päihteet, pelimaailma, vuorokausirytmien hajoaminen ja todellinen syrjäytymisriski kasvaa merkittävästi. Muiden hakiessa asuntoa ja tutustua uuteen opiskelupaikkakuntaan ilman opiskelupaikkaa oleva nuori jää sivuun yhteisistä kokemuksista.

Nuoreen on siis oltava yhteydessä heti, kun oppilaitosten tekemät opiskelijavalinnat varmentuvat. Hänen kanssaan on heti lähdettävä kartoittamaan lisähakuja, joustavan haun reittejä, vapaita opiskelupaikkoja, VALMA-koulutusta, 10.-luokkaa ja mahdollisia jatkuvan haun oppilaitoksia. Nuorta on ohjattava aktiivisesti, hänen kanssaan on tehtävä tutustumiskäyntejä ja häntä on ohjattava hakujen tekemisessä. Tässä prosessissa ei voi jäädä odottamaan, vaan nuorta on motivoitava toimimaan heti ja tarttumaan rohkeasti uuteen mahdollisuuteen. Opiskelupaikkojen vastaanottaminen ja opiskelujen aloittaminen on

polku, jolla jokaisen nuoren on oikeus edetä. Ei siis riitä, että tilanteen tarkistaa joku asuinkunnassa oleva taho vaan paikalle tarvitaan jatkossakin etsivä nuorisotyö viemään nuorta kohti omia haaveitaan.

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

Me nuorisotyön ammattilaiset toteamme, että lakiesityksessä ei ole huomioitu riittävästi suomalaisten nuorten elämäntilanteiden variaatiota. Lakiesitys on liian vahvasti pääkaupunkiseudun ja suurimpien kaupunkien näkökulmasta laadittu. Maailma on toinen syrjäseutujen nuorten silmin. Mahdollisuudet valintojen tekemiseen ovat rajalliset. Toivomme siis, että lakiesityksessä huomioidaan seuraavat kohdat:

1. Täsmennetään toimijoiden työnkuvat peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa. Hyödynnetään tarvittaessa etsivän nuorisotyön ammattitaitoa nuoren tukemisessa ja polkujen rakentamisessa. Etsivä nuorisotyön on jatkossakin oltava nuorelle vapaaehtoista ja muistaa se, että etsivä nuorisotyö ei ole viranomaistoimintaa!
2. Lisätään resursseja ohjaukseen
3. Lisätään resursseja opinto-ohjaukseen ja koulutuskokeiluihin
4. Lisätään resursseja toisen asteen opetukseen, jotta voidaan taata laadukas opetus nuorille.
5. Poistetaan huoltajien valvontavastuun laiminlyöntiin liittyvä sanktio

ALLEKIRJOITTANEET

Pohjois-Savon etsivät nuorisotyöntekijät

Ansku Kumpulainen, Etsivä nuorisotyöntekijä/Pohjois-Savon etsivän nuorisotyön koordinaattori, Pielavesi

Mervi Laakkonen, Etsivä nuorisotyöntekijä, Pielavesi

Mira Salin, Etsivä nuorisotyöntekijä, Kiuruvesi

Mervi Nousiainen, Etsivä Nuorisotyöntekijä, Kiuruvesi

Johanna Huuskonen, Etsivä Nuorisotyöntekijä/Nuoriso-ohjaaja, Keitele

Katja Räisänen, Etsivä nuorisotyöntekijä, Vesanto-Tervo

Vesa Pykälistö, Etsivä Nettityö Nuorten Palvelu ry

Maria Hallman, Etsivä Nettityö Nuorten Palvelu ry

Joonas Kononov, Etsivä Nettityö Nuorten Palvelu ry

Tarja Hartikainen, Etsivä nuorisotyö/Koulukuraattori, Rautavaara

Saara Ahosola, Etsivä nuorisotyöntekijä, Kaavi

Heini Lintunen, Etsivä nuorisotyöntekijä, Siilinjärvi

Tiia Pykäläinen, Etsivä nuorisotyöntekijä, Siilinjärvi

Suvi Mikkonen, Etsivä nuorisotyöntekijä, Varkaus

Tanja Jokiniemi, Etsivä nuorisotyöntekijä / nuorisotoimen lähiesimies, Lapinlahti

Kimmo Tirri, Kasvatusohjaaja (Etsivä nuorisotyöntekijä/Koulutsemppari), Sonkajärvi

Hanna Miettinen, nuoriso-ohjaaja, etsivä nuorisotyöntekijä, Tuusniemi

Merja Alm, nuorisonohjaaja, Kuopion kaupungin Etsivä nuorisotyö Vinkkeli, Kuopio

Kalle Kinnunen, Etsivä nuorisotyöntekijä, Varkaus

Piia Pääkkö, Etsivä nuorisotyöntekijä, Suonenjoki

Oona Hulkkonen, nuorisonohjaaja, Kuopion kaupungin Etsivä nuorisotyö Vinkkeli, Kuopio

Nora Taurén, Etsivä nuorisotyöntekijä, Rautalampi